

LIETUVOS ARCHITEKTŪRINIŲ KONKURSŲ TENDENCIJOS 1999–2009 METAIS

Darius Linartas

*Architektūros pagrindų ir teorijos katedra, Architektūros katedra,
Vilniaus Gedimino technikos universitetas,
Pylimo g. 26/Trakų g. 1, LT-01132 Vilnius, Lietuva
El. paštas darlinas@gmail.com*

Įteikta 2009 05 26

Santrauka. Pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje organizuojama vis daugiau architektūrinių konkursų. Jų analizė ir inventorizacija ne tik atskleidžia esminius laikotarpio bruožus, kokybinius ir dinaminius poslinkius šioje srityje, bet kartu gali būti naudinga tobulinant konkursų organizavimo sistemą artimiausioje ateityje. Straipsnyje aptariami konkursams įtaką darantys teisinės bazės pokyčiai, atliekama kiekybinė ir tipologinė 1999–2009 m. konkursų analizė, kuri lyginama su kitais periodais. Aprašomi Lietuvos architektų pasiekimai tarptautiniuose konkursuose, užsienio architektų dalyvavimas Lietuvos kūrybinėse varžytuvėse. Aprašomos naujos konkursų architektūros kritikos apraiškos, plagiatų tema, konkursų organizacinės spragos, komercialėjimas, pragmatinių siekių stiprėjimo tendencija.

Reikšminiai žodžiai: architektūros konkursas, kūrybinių varžytuvių raida, viešųjų pirkimų įstatymas, tarptautiškumas, pragmatiniai siekiai, plagiatas, autorystė, kritika, viešasis interesas.

Įvadas

Skaičiuojame jau antrąjį Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetį. Visą šį laiką, tęsdami galias tradicijas, architektūros konkursai buvo neatsiejama Lietuvos architektų kūrybos dalis. Tai jau pakankamas laiko tarpas, kad galėtume daryti tam tikrus apibendrinimus, palyginti su ankstesniais metais, nustatyti paskutines vystymosi tendencijas, kurios gali lemti konkursų ir visos Lietuvos architektūros raidos ypatumus artimiausioje ateityje. <...> *Architektūriniai konkursai sudaro galimybių rasti geresnės architektūros statiniams, todėl tiek investuotojai ir architektai, tiek visuomenė turėtų būti suinteresuoti tobulinti jų organizavimą ir stengtis, kad atrinkti projektai būtų realizuojami* <...> (Ambrasas 2008). Nežiūrint to, kad pastarųjų metų projektų konkursai Lietuvoje vyksta vis sklandžiau, turime visuomet turėti omeny, kad pati konkurso esmė jau suponuoja konfliktą. Nepatenkintų kiekvieno konkurso rezultatais bus lygiai tiek pat, kiek jo dalyvių minus vienas nugalėtojas (Spreiregen 1979: 12). Todėl

įvykusių konkursų analizė – tai patirtis, padedanti nuolat tobulinti šį procesą, išvengti galimų klaidų ateityje.

Apibūdindami antrosios nepriklausomybės metų (1990–2009) konkursus, nemažai autorių (Žickis 1996; Blažiūnas, Balčytis 2006; Linartas 2007) pastebi paraleles su tarpukariu (1918–1940). Panaši abiejų periodų trukmė, geopolitinė situacija. Deja, ilgą laiką turėdavome pripažinti, kad šiandieninis Vilnius, nežiūrint nepalyginamai didesnio statybų masto, atsilieka nuo prieškarinio Kauno pagal organizuotų konkursų ir įgyvendintų konkursinių projektų kiekį. Lietuvoje po I pasaulinio karo per 20 valstybės egzistavimo metų buvo surengta daugiau kaip 40 architektūros konkursų (Kančienė 1996). Dauguma iš jų buvo *efektyvūs*, t. y. darė įtaką naujų objektų atsiradimui.

Šiandieninė konkursų situacija labai dinamiška. Su kiekvienais metais jų daugėja, kinta tipologija, organizavimo ypatumai, plečiasi geografija, baigiami

įgyvendinti seniau vykusių konkursų projektai. Taigi tam, kad galėtume daryti kažkokias išvadas ir palyginimus, būtina aktuali pastarųjų metų konkursų inventorizacija ir analizė. Straipsnyje nagrinėjamas periodas (1999–2009 m.) žymi ryškius kokybinius ir dinامينius konkursų sistemos poslinkius, kurie gali būti naudingi numatant šios srities tendencijas artimiausioje ateityje, tobulinat konkursų organizavimo sistemą sparčiai besikeičiančių architektūros būties sąlygų kontekste.

1. EXPO 2000 kaip riboženklis

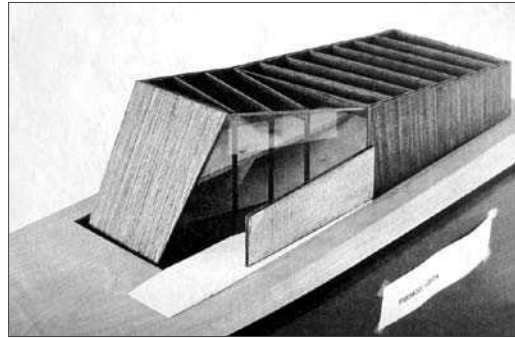
1999 m. nagrinėjamo periodo atskaitos pradžia pasirinkti neatsitiktinai. Būtent šiais metais galima išvelgti esmingesnius, lūžinius konkursų sistemos pokyčius, kuriuos lėmė pasikeitusi LR teisinė bazė, o kartu ir konkursų organizavimo reglamentai.

Lietuvai einant integracijos į Europos Sąjungą link neišvengiamai turėjo keistis ir tobulėti kūrybinių varžytuvių organizavimo tvarka ir taisyklės. Ilgą laiką rengiant konkursų sąlygas naudotasi rekomendacinio pobūdžio Lietuvos architektų sąjungos konkursų nuostatais, patvirtintais tuometinio sąjungos pirmininko Juozo Vaškevičiaus 1990 m. birželio 4 d. (Žickis 1996). Nuostatai turėjo nemažai trūkumų ir prieštaravimų, paveldėtų dar iš sovietinės konkursų organizavimo sistemos ir neatitiko kintančių projektavimo proceso dalyvių santykių. Tą patvirtino ir probleminė kūrybinių varžybų praktika ir tai, kad šių nuostatų taikymas nebuvo paremtas jokiais LR teisiniais aktais.

1999 m. architektūrinių konkursų praktikoje – EXPO 2000 paviljono idėjos rinkimuose – pirmą kartą pritaikytas LR viešųjų pirkimų įstatymas (1996 m. rugpjūčio 13 d. Nr. I-1491) lėmė, kad atsirado dar daugiau nesusipratimų ir painiavos. Paviljono Hanoveryje konkursą skelbusi LR ūkio ministerija, nors ir deklaravo kelianti aukštus reikalavimus pastato architektūriniam sprendimui, <...> kuris turėtų reprezentuoti Lietuvos Respubliką pasaulinėje parodoje <...> (Štelbienė, Palekienė 1999), šios idėjos rinkimams pritaikė prekės ar paslaugos pirkimui skirtą dokumento nuostatus. Dėsninga, kad konkurso sąlygose pateiktoje matematinėje projektų vertinimo sistemos formulėje prioritetą paliktas būtent projekto kainai. Dalyvis, pasiūlęs nulinę kainą, matematiškai aplenkdamas savo konkurentus nepriklausomai nuo to, kaip aukštai jie būtų komisijos įvertinti už architektūrinę projekto kokybę.

Šia sąlygų spraga netruko pasinaudoti kai kurie konkurso dalyviai. Net dvi architektų komandos – A. Bučas, M. Bučienė, G. Kuginys bei A. Čeponytė su V. Ozarinsku – siekdamas dar iki konkurso užsitikrinti

sau „matematinę“ pergalę nurodė nulinę projektavimo darbų kainą. Vertinimo komisija, suprasdama padėties neadekvatumą, nevertino šių darbų ir geriausių rinko iš likusių 19 projektų. Nugalėjo kauniečių architektų G. Jurevičiaus, Š. Kiaunės, R. Raslavičiaus ir A. Kiaunienės pasiūlyta paviljono idėja (1 pav.), primenanti piliakalnį (Štelbienė, Palekienė 1999).

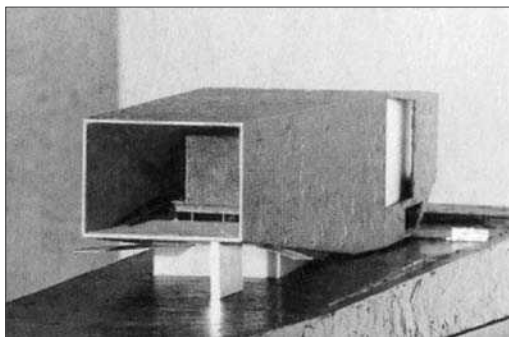

1 pav. Lietuvos paviljonas EXPO 2000, konkursinis projektas, I premija – archit. G. Jurevičius, Š. Kiaunė, R. Raslavičius ir A. Kiaunienė

Fig. 1. Lithuanian Pavilion Expo-2000, competition project, Award I – archs. G. Jurevičius, Š. Kiaunė, R. Raslavičius and A. Kiaunienė

Tačiau iš konkursinės kovos pašalinti autoriai atmetė komisijos sprendimą, sąmoningai nuslėpdami nuo visuomenės, kad architektūrinė dalis sudaro tik apie 25–30 % projekto vertės, todėl nulinė kaina yra ne daugiau nei reklaminis triukas. Vietoj sąžiningos konkurencijos konkurse į kovą buvo pasitelkta spauda ir apsimestinė „patriotinė korta“: <...> *ryžomės išreikšti savo poziciją – kad architektui, dalyvaujančiam architektūriniame konkurse, kaina neturi būti svarbiausia* <...> (Bučas et al. 1999). Įvyko blogiausia – konkurso rezultatai buvo anuliuoti. Legalūs konkurso nugalėtojai negavo sąžiningai užsitarnautų premijų ir *jautėsi be kaltės kalti* (Vaitys 1999). Buvo suabejota pačia architektūrinių konkursų sistema kaip sąžiningomis architektūrinių idėjų varžybomis. O „vandens drums-tėjai“ A. Bučas, M. Bučienė, G. Kuginys, A. Čeponytė, V. Ozarinskas, <...> *padedami valdininkų, pasiryžusių nustebinti pasaulį*, <...> (Buivydas 2005) be jokio konkurso ir atrankos paruošė ir įgyvendino hibridinį (4 pav.) paviljono variantą, kuris menkai priminė pateiktą konkursui (2 pav.).

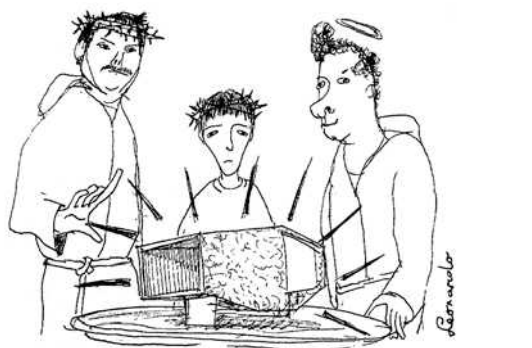
Amerikiečių architektas William McDonough, kūręs Hanoverio parodos idėjinius principus, kertine nuostata nurodė etinį ekspozicijų pateikimo pobūdį,

2 pav. Lietuvos paviljonas EXPO 2000, diskvalifikuotas konkursinis projektas – archit. A. Bučas, M. Bučienė, G. Kuginys

Fig. 2. Lithuanian Pavilion Expo-2000, disqualified competition project – archs. A. Bučas, M. Bučienė, G. Kuginys

ragino vengti tuštybės ekspozicijų išorės ir vidaus sandaroje (McDonough 1996). Egzaltuotiems mūsų autoriams tai buvo tolimesnė (3 pav.). Po daugelio dešimtmečių priverstinės izoliacijos (antrą kartą po 1939 m. parodos Niujorke) Lietuvai vėl pasirodant prestižiniame tarptautiniame renginyje, mūsų paviljonas <...> dėl pseudoavangardiškos jo architektūros, kuri buvo labiau banaliai rėkminga negu originali, ir dėl vidaus struktūrų nefunktionalumo, atrodė apgailėtinais provincialus ir karikatūriškas <...> (Buivydas 2005). EXPO 2000 pastato architektūrinė išraiška (4 pav.), gana taikliai profesinėje spaudoje praminta „sulčiaspaude“, <...> neigė bet kokias sąsajas su Lietuvos įvaizdį išreiškiančiais ženklais <...> (Buivydas 2005).

IR PO TO DAUGELIS TĄ DAIKTĄ ŠVENTU LAIKĖ

3 pav. A. Bučas, M. Bučienė, G. Kuginys – 1999 m. „Statybų piloto“ karikatūra

Fig. 3. Caricature “Statybų pilotas” (Construction Pilot) – archs. A. Bučas, M. Bučienė, G. Kuginys, 1999

Nepaisant perdėtai geros EXPO 2000 autorių nuomonės apie savo kūrinį, daugelio kitų architektų atmintyje šis objektas liko greičiau kaip „lietuviškos nesantaikos židiny“, kurį ir <...> ketinama eksponuoti pasaulinėje Hanoverio parodoje kaip nacionalinio įvaizdžio pagrindą <...> (Karalius 2000).

Taigi, užuot tapęs geriausios architektūrinės idėjos rinkimais, konkursas, paremtas tam prieštaraujančiu Viešųjų pirkimų įstatymu, įtraukė dalyvius į skaičių ekvilibristikos ir užkulisinį intrigų konfliktą. Taip viešumon iškilo seniai sopėjusi ir brendusi būtinybė keisti iš sovietinių laikų paveldėtą konkursų organizavimo praktiką, kuri, <...> sumišusi su naujaisiais vėjais, sukuria sprogstamuosius mišinius <...> (Čaikauskas 1999). Taigi Hanoverio paviljono konkurso pamoka nepraejo veltui. Buvo priversti tobulėti ir konkursų organizatoriai, tobulėjo konkursų sąlygos ir netgi įstatymai. 2003 m. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatyme (2003 m. gruodžio 16 d. Nr. IX-1894) 1.2 str. 15 dalies pakeitime numatyta sąvoka „Projekto konkursas“: <...> pirkimo procedūra, kurios metu vertinimo komisija nustato geriausių planų ar projektų (paprastai teritorijos planavimo, architektūros, inžinerijos ar duomenų apdorojimo) pateikusį tiekėją (tiekėjus), kuris (kurie) apdovanojamas prizų, premija ar kitaip arba neapdovanojamas ir kviečiamas dalyvauti pirkimo procedūrose <...>. Aktualioje Viešųjų pirkimų įstatymo redakcijoje (2005 m. gruodžio 22 d. Nr. I-1491) kaina jau nebėra pagrindinis konkursinių darbų vertinimo kriterijus. 69 straipsnis teigia, kad <...> pateikti planai ar projektai vertinami pagal pirkimo do-

4 pav. Lietuvos paviljonas EXPO 2000, realizacija, archit. A. Bučas, M. Bučienė, G. Kuginys, A. Čeponytė, V. Ozarinskas

Fig. 4. Lithuanian Pavilion Expo-2000, realization – archs. A. Bučas, M. Bučienė, G. Kuginys, A. Čeponytė, V. Ozarinskas

kumentuose nustatytus kriterijus, kurie nebūtinai turi remtis mažiausia kaina ar ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijumi <...>. Nuo 2004 m. sausio 1 d. Lietuvos architektų sąjunga priimta tikrąja Europos architektų tarybos ACE nare (LAS 2004). Mūsų konkursų praktikoje pradėtos taikyti europines rekomendacijas atitinkančios konkursų sąlygos. Taigi teisinė bazė šioje srityje jau niekuo nesiskiria nuo gilesnes konkursų tradicijas turinčių Europos kraštų.

Galime konstatuoti, kad neigiamos EXPO 2000 konkurso patirtys suteikė pozityvių postūmių būsimų kūrybinių varžybų organizacijai ir tapo ne tik istoriniu, bet ir kokybiniu šiuolaikinių architektūros konkursų riboženklis. Objektivesniam šių pokyčių pobūdžio ir masto įvertinimui galėtų padėti pastarųjų metų konkursų kiekybinė ir tipologinė analizė.

2. Kiekybiniai ir tipologiniai 1999–2009 m. konkursų ypatumai

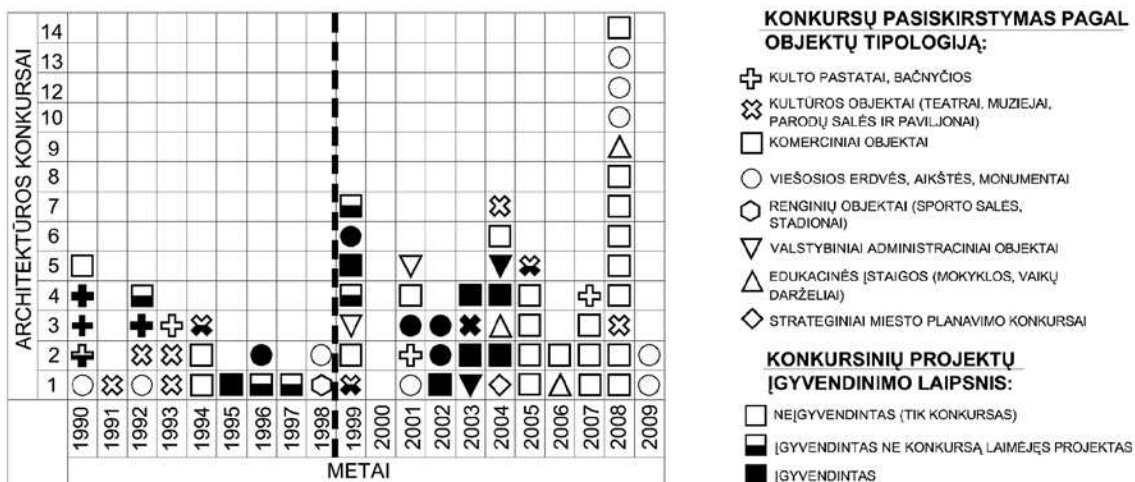
Remdamiesi profesinėje architektūros spaudoje aprašytais konkursais galime sudaryti paskutinių 20 metų kūrybinių varžybų matricą (5 pav.).

Matrica nepretenduoja į absoliučią visų šio periodo architektūros varžytuvių inventorizaciją. Čia įtraukti tik svarbesni oficialiai įvykę, dažniausiai Lietuvos architektų sąjungos organizuoti ar profesinėje spaudoje aprašyti konkursai. Bet net ir iš šio nepilno konkursų būties vaizdo galime atsekti bendriausias tuo metu vykusius konkursų skaičius, tikslų ir idėjų įgyvendinimo lygio tendencijas. Palyginamajai analizei čia įtraukti ne tik paskutinio dešimtmečio konkursai, bet ir vykę

9 m. iki tol. Jei riboženklis laikytume 1999 m. (EXPO 2000 konkursą), tai galėtume suvesti ir palyginti šių abiejų nepriklausomybės periodų konkursų statistikos duomenis. Konkursų kiekis įvairiais laikotarpiais byloja mums apie šios projektų pasirinkimo formos *populiarumą*, įgyvendinimo faktai – apie konkurse nagrinėtos temos *aktualumą*, o įgyvendinimas pagal konkurse laimėjusių autorių idėjas parodo paties konkurso *efektyvumą*.

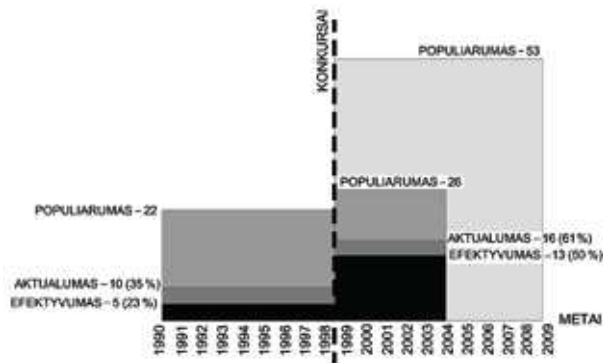
1990–1999 m. laikotarpiu įvyko 22 konkursai. 10 juose nagrinėtų objektų jau įgyvendinta. Tačiau tik penkiais atvejais tai buvo konkurse nugalėjusių autorių projektai. 1999–2009 m. organizuoti jau 53 konkursai, kurių metu nagrinėti objektai įgyvendinti 17 atvejų, o 13 iš jų – laimėjusių autorių. Taigi konkursų *populiarumas* antrąjį nepriklausomybės dešimtmetį išaugo daugiau kaip dvigubai (vidutiniškai apie 5 konkursus per metus). Spręsti apie konkursų *aktualumą* ir *efektyvumą* visu 1999–2000 m. laikotarpiu būtų kiek skubota, nes objektų įgyvendinimas trunka ne vienerius metus, o kūrybinių varžybų pikas (net 14) įvyko tik pernai – 2008 m. Korektiškesnę statistiką galėtų suteikti antrojo nepriklausomybės dešimtmečio pradžia 1999–2004 m. Po 26 konkursų, įvykusių šiais metais, įgyvendinta 16 objektų, iš kurių 13 atitinka konkurso rezultatus. Tai rodo 61 % naujų konkursų *aktualumą* lyginant su 35 % 1990–1999 m. konkursais. Pastebimai progresuoja ir konkursų *efektyvumas* – 50 % 1999–2004 m. lyginant su 23 % 1990–1999 m. (6 pav.).

Matricoje (5 pav.) galime įžiūrėti ir tipologinę konkursų kaitą iki ir po 1999 m. Pirmojo nepriklausomybės dešimtmečio pradžioje vyravo bažnyčių ir kultūros

5 pav. 1990–2009 m. architektūrinių konkursų matrica

Fig. 5. Matrix of architectural competitions of 1990–2009

6 pav. Architektūros konkursų populiarumo, aktualumo ir efektyvumo rodikliai 1990–2009 m.

Fig. 6. Indicators of popularity, relevancy and efficiency of architectural competitions of 1990–2009

objektų (teatrų, muziejų) konkursai, o pastarųjų metų konkursų lyderiai – komerciniai objektai (dažniausiai stambūs biurų ar daugiafunkciai objektai). Komercinių objektų gausa pastaraisiais metais logiškai proporcinga augančiai šio sektoriaus finansinei galiai. Tačiau negalime teigti, kad kulto pastatai nebeįstatomi. Jų išnykimas iš konkursų dienoraščių (su nedidelėmis išimtimis) greičiau parodo šios srities užsakovų nepasitikėjimą tokiu projekto pasirinkimo būdu ar norą daryti įtaką architektūrinės kūrybos procesui nuo pradžių iki galo.

Nors ir negausiai, bet tolygiai ir periodiškai vyksta viešųjų erdvių, aikščių, paminklų konkursai. Tokių objektų idėjos rinkimas konkurso būdu tampa norma. Tačiau architektūros konkursų reikšmės supratimo valstybinių lygmeniu vis dar trūksta. Už biudžeto lėšas statomų objektų kokybei ir reprezentatyvumui turėtų būti keliami ypač dideli reikalavimai. Deja, architektūros konkursai valstybiniais objektams ypač reti.

Tačiau, kol valstybinės institucijos vis dar neišsivaduoja iš sovietinio mąstymo ir provincialumo rėmų, architektų idėjos kaip visuomet pažangios. Daug sėkmingų Lietuvos architektų pergalių 2007 m. užsienyje organizuojuose projektų konkursuose – tai akivaizdus įrodymas, kad mūsų architektūra, atsigavusi po ilgos sovietinės izoliacijos, vėl gali sėkmingai konkuruoti ne tik vietinėje rinkoje, bet ir tarptautiniu mastu.

3. Lietuvos architektai tarptautiniuose konkursuose

Dalyvaudamas konkursuose architektas kelia savo kvalifikaciją. Jis gali palyginti savo ir kolegų darbo rezultatus. Todėl tarptautiniai konkursai nuo seno

traukė Lietuvos architektus kaip galimybę patikrinti savo kūrybinį pajėgumą platesniu mastu (Vaitys 2007: 13). Dar Laurynas Gucevičius 1772 m. dalyvavo Dievo Apvaizdos bažnyčios konkurse Varšuvoje (Butvilaitė, Jankauskas 2003). Įvairiu laiku ir įvairūs architektai bandė savo jėgas tarptautiniu lygmeniu. Pavyzdžiui, Antanas Vivulskis 1903 m. dalyvavo Švč. Jėzaus Širdies bažnyčios konkurse Krokuvoje, kuriame jo projektui skirta pirmoji vieta. Deja, bažnyčia 1909 m. pastatyta pagal kitą – archit. Franciszko Mączyńskiego – projektą (Lukšionytė-Tolvaišienė 2002: 93–97). Vėlesni Lietuvos architektų pasirodymai tarptautiniuose konkursuose buvo kuklesni. Šiuolaikinėje Lietuvos architektūroje iki šiol didžiausiu tarptautiniu pasiekimu buvo garbės premija, laimėta dar sovietiniais 1984 m. architektų J. Anuškevičius, A. Norkūno ir A. Šarausko Arktikos ir Laplandijos kraštotyros muziejaus komplekso konkurse, vykusiame Rovaniemio mieste, Suomijoje (Mačiulis 2002). Tuo reikšmingesnės atrodo kelių pastarųjų metų Lietuvos architektų pergalės tarptautinėje arenoje.

2007-ųjų m. banko „DnB NORD“ atstovybės Rygoje tarptautinį konkursą laimėjo vilniečio architektų A. Ambraso firma (7 pav.). Tame pačiame konkurse pasižymėjo ir kitas architektų biuras iš Lietuvos. Neskyrus antrosios vietos, trečiąją pasidalino R. Paleko architektūrinė studija ir suomių kolektyvas „JKMM Architects“ (Leitanaitė 2007b).

Tų pačių 2007 m. lapkričio vidury Lietuvos pasiekė žinia, kurios reikšmę sunku būtų pervertinti. Lietuvos architektų projektas triumfavo viename didžiausių kada nors pasaulyje vykusių tarptautinių kūrybinių

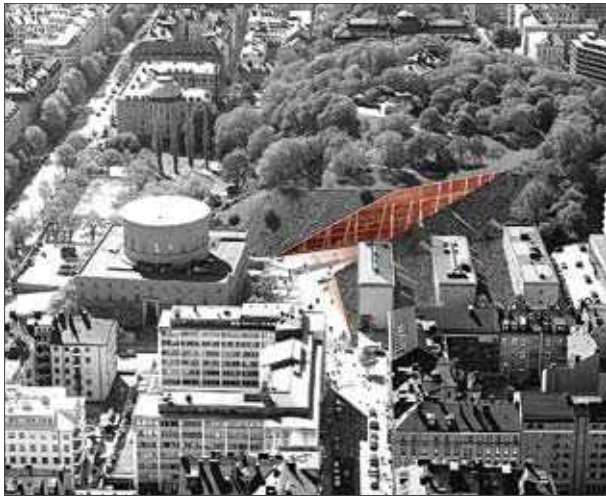
7 pav. „DnB NORD“ atstovybės Rygoje konkursas (2007 m.), konkursinis projektas, I premija – archit. A. Ambrasas

Fig. 7. Competition on DnB NORD Representative Office in Riga (2007), competition project, first prize – arch. A. Ambrasas

varžybų. Asplundo bibliotekos išplėtimo Stokholme (Švedija) konkurse Lietuvos architektai R. Palekas, A. Baldišiūtė, B. Puzonas, A. Palekienė, A. Brazauskaitė, M. Zemlickaitė, G. Gylytė, D. Karalius, L. Sužiedelytė („R. Paleko ARCH studija“) laimėjo trečią vietą (8 pav.). Lietuvių architektų pasiūlytas projektas *Cut* rungėsi net su 1170 kitų darbų ir nusileido tik vienam projektui. Pirmoji vieta skirta studijai *Laboratory of Art and Architecture* iš Vokietijos (archit. Heike Hanada). Neskyrus antros vietos, trečiąją su lietuviais pasidalino suomia *Arkkithehdit Mauri Korkka Kirsti Rantanen* (archit. Mauri Korkka). Lietuvos architektai – <...> *vieninteliai atstovai iš Rytų Europos, prasibrovę tarp 6 geriausiųjų* <...> (Leitanaitė 2007c).

Uogrės miesto, Latvijoje, centro erdvės sutvarkymo architektūrinės vizijos konkurso 2007 m. nugalėtojai taip pat lietuviai – T. Grunskis, L. Miceika, V. Girdvainis (9 pav.). Jų darbas įvertintas I-ąja premija (Leitanaitė 2007a).

Lennusadamo uosto, Taline, konversijos konkurse 2007 m. IV-ąją vietą laimėjo Lietuvos architektai A. Ambrasas, M. Reklaitis, M. Olšauskas, J. Jurevičius. Visos 3 pirmosios vietos atiteko vietiniams architek-

8 pav. Asplundo bibliotekos Stokholme (Švedija) išplėtimas (2007 m.), konkursinis projektas, III premija – archit. R. Palekas, A. Baldišiūtė, B. Puzonas, A. Palekienė, A. Brazauskaitė, M. Zemlickaitė, G. Gylytė, D. Karalius, L. Sužiedelytė

Fig. 8. Extension of Asplund Library in Stockholm, Sweden (2007), competition project, third prize – archs. R. Palekas, A. Baldišiūtė, B. Puzonas, A. Palekienė, A. Brazauskaitė, M. Zemlickaitė, G. Gylytė, D. Karalius, L. Sužiedelytė

tams. Tai pirmieji Lietuvos architektų įskaitiniai taškai (anot A. Ambraso) geriausių architektų šalyje – Estijoje (Leitanaitė 2007a).

2008-ųjų pradžioje Tarptautinių urbanistinių-architektūrinių konkursą Keilos miesto (Estija) centre už buvusios pramoninės teritorijos konversijos idėją laimėjo jauni Lietuvos architektai A. Uogintas, M. Cirtautas ir M. Podagelytė (10 pav.). Projekto *Active edge* sprendiniai bus pagrindu teritorijos detaliam planui ir reglamentams pastatų architektūrai nustatyti. Pasak žiuri, projektas, kuriame numatyta teritorijoje kurti daugiafunkcij kompleksą, išsiskyrė kruopščia vietos analize ir adekvačiais, kontekstualiais sprendimais. Konkursas, kurį kartu su Keilos savivaldybe organizavo teritorijos savininkė bendrovė *Landscape Invest LLC*, sulaukė 13 dalyvių (LAS 2008a).

Lietuvos architektai Agnė Gabrėnienė ir Arnoldas Gabrėnas 2008 m. laimėjo paskatinamąją premiją biuru pastato *Piura*, Peru, konkurse (Arquitectum 2008).

Lietuvos architektų pasiekimai užsienyje leidžia manyti, kad mūsų profesionalumo lygis jau pasiekė europietišką. Tačiau dėl milžiniško architektūrinės kokybės atotrūkio, sovietiniais metais slopinto identiteto, sumenkusio savo vertės pajautimo <...> *vis dar jaučiame nepasitikėjimą savo jėgomis ir architektūroje* <...> (Leitanaitė 2007c). Didėjantis lietuvių architektų aktyvumas ir sėkmė užsienio konkursuose leidžia teigti, kad sėkmingai integruojamės į pasaulyje vykstančius architektūros procesus ir jau esame pajėgūs kurti konkurencingas architektūrinės idėjas ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniu mastu.

Deja, Lietuvos miestams pažangias Europos urbanistinės plėtros tendencijas vyti teks daug sunkiau. Kol kas klampi lietuviška biurokratija ir nerangumas bet kokią urbanistinę plėtrą skandina vidutinybių klanuose. Net nebandoma mokytis iš kaimynų, kurie jau seniai perprato, kad neturint stiprios architektūrinės idėjos bet kokia investicija yra tik pinigų švaistymas (Leitanaitė 2007a). Architektūros konkursų Lietuvoje daugėja, bet kokybė negerėja. Viena iš priežasčių galėtų būti vietinis Lietuvos konkursų pobūdis, neskatinantis aršesnės konkurencijos ir architektų tobulėjimo. Tarptautinio statuso suteikimas reikšmingesniems vietiniams konkursams, užsienio architektų pritraukimas į Lietuvoje vykstančias kūrybines varžytuves turėtų tapti siekiama.

9 pav. Uogrēs miesto, Latvijoje, centro erdvės sutvarkymo architektūrinės vizijos konkursas (2007 m.), I-oji premija – archit. T. Grunskis, L. Miceika, V. Girdvainis

Fig. 9. Architectural vision competition with respect to arrangement of the central space of Ogre town, Latvia (2007), first prize – archs. T. Grunskis, L. Miceika, V. Girdvainis

10 pav. Tarptautinis urbanistinis-architektūrinis konkursas Keilos miesto, Estija, centre (2008 m.), I-oji premija – archit. A. Uogintas, M. Cirtautas ir M. Podagelytė

Fig. 10. International urbanistic/architectural competition in the centre of Keila town, Estonia (2008), first prize – archs. A. Uogintas, M. Cirtautas and M. Podagelytė

4. Tarptautiniai konkursai Lietuvoje – pirmosios apraiškos

Paskutinį dešimtmetį užfiksuoti pirmi užsienio architektų dalyvavimo Lietuvos konkursuose atvejai. Ir nors šie faktai greičiau išimtis nei taisyklės, tačiau juos taip pat galime įvardinti kaip vieną iš paskutinių lietuviškų kūrybinių konkursų tendencijų.

Koncerno SBA biurų pastato, esančio Upės g. ir Studentų g. sankirtoje, Vilniuje, konkurse 2003 m. (LAS 2005) pirmąją vietą laimėjo *PLH arkitekter* projektavimo grupė iš Danijos. Architektai buvo specialiai pakviesti konkurso užsakovų – SBA koncerno (Linartas 2003b). Ta pati grupė 2005 m. įvertinta paskatinamąja premija ir Maskvos kultūros ir informacijos centro pastato, esančio Juozapavičiaus g. bei Rinktinės g. sankirtoje, Vilniuje, projekto architektūriniame konkurse (LAS 2005). Tame pačiame konkurse užsakovų kvietimu dalyvavo ir Rygos architektai, projektavę analogišką pastatą Rygoje. Šie abu konkursai nebuvo rengti ir skelbti kaip tarptautiniai – kitaip nei Guggenheimo-Ermitažo muziejaus Vilniuje konkursas 2008 m. Miesto savivaldybės ir Solomono R. Guggenheimo fondo inicijuotame uždaramame kviestiniame konkurse dalyvavo 3 tikri *didmeistrai iš madingiausių pasaulio architektų sąrašo* (Karalius 2008): Zaha Hadid, Danielis Libeskindas, Massimiliano Fuksas. Ir nors renginys susilaukė gausybės prieštarinių nuomonių bei vertinimų, tačiau kartu turime pripažinti, kad tai iki šiol svariausias tarptautinis architektūros konkursas Lietuvoje.

Dažniausiai sutinkami Guggenheimo muziejaus konkurso kritikos argumentai: abejotinas tokio objekto reikalingumas (Butkus 2007), aukšta būsimąjo pastato kaina, skubota konkurso eiga, sklypo, dalyvių ir komisijos parinkimo klausimų neskaidrumas (Gučas 2008). Pažymėdamas menką visuomenės informavimo ir įtraukimo į pasirengimo konkursui procedūrą R. Gučas rašė: *<...> pasirodo, jau ir vieta parinkta, ir konkursas vyksta, ir vertinimo komisija susirinko <...>*. Tarp dalies vietinių architektų buvo jaučiamas subjektyvus nepasitenkinimas tuo, kad konkurse buvo pakviestos dalyvauti tik užsienio architektūros žvaigždės. Dėsninga, kad šiame visuotinės polemikos fone konkurse laimėjęs Zahos Hadid projektas (11 pav.) taip pat sulaukė kritikos. A. Samalavičius teigia: *<...> Pasaulyje apstu daug įspūdingesnės šiuolaikinės architektūros, savitesnių, įvairiais atžvilgiais patrauklesnių meno muziejų <...>* (Samalavičius 2008a). Architekto A. Karaliaus nuomone, *<...> Zahos Hadid projektas daugelį kiek nuvylė – tarsi jau matyta <...>* (2008).

Tačiau susilaukta ir daug optimistiškesnių vertinimų bei prognozių. Visų pirma, žinoma, iš pagrindinio šio sumanymo kuratoriaus tuometinio Vilniaus mero A. Zuoko, vadinančio šią idėją istorine galimybe Vilniui: *<...> nauji viešbučiai, gyvenamieji namai ar biurų pastatai yra naujo miesto dalis, bet ne simbolis. Naujas kultūros centras galėtų juo tapti. Suprantu, kad visiems labiausiai magą skaičiuoti pinigus, kad mes esame maži, vertinant gyventojų skaičių ir valstybės teritoriją, bet galime būti dideli ir matomi, jei nebijosime įgyvendinti drąsias idėjas <...>* (Zuokas 2008). Daugelio specialistų nuomone, Guggenheimo muziejaus atvejis unikalus tuo, kad pirmą kartą į Lietuvą pavyko prisikviesti tris pasaulinio garso architektus. Vienas konkurso recenzentų architektas L. Naujokaitis ne be pagrindo pažymi: *<...> tokie profesionalai dažniausiai tarpusavyje nekonkuruoja. Įsivaizduokite, kaip turi jaustis architektūros grandas, kai sužino, kad jo projektas – ne geriausias <...>* (Masilionis 2008). Thomas Krensas, Solomono R. Guggenheimo fondo direktorius, konkurso darbų vertintojas teigia: *<...> beveik neabejoju, kad muziejus Vilniuje bus pastatytas. Tikiu, kad jis pritrauks daug lankytojų – meno gerbėjų, istorikų. Muziejui puikiai parinkta vieta – tarp senojo ir naujojo miesto. Naujojo pastato bus neįmanoma nepamatyti. Neabejoju, kad jis padidins miesto vertę <...>*. Dar kate-

11 pav. Guggenheimo muziejaus Vilniuje konkursas (2008 m.), I-oji premija – archit. Zahos Hadid projektas

Fig. 11. Competition on Guggenheim Museum in Vilnius (2008), first prize – arch. Zaha Hadid

goriščiau reziuumuoja Jonas Mekas – avangardinio kino kūrėjas, kurio darbai bus pristatomi būsimame meno centre: <...> *Muziejus tikrai bus. Visi, kurie kariauja su šia idėja, anksčiau ar vėliau išmirs, o menas – amžinas* <...> (Masilionis 2008).

Konkurso žiuri komisijoje dalyvavę architektai ir muziejaus atstovai vieningi ir dėl pasirinkto projekto kokybės: <...> *Z. Hadid projektą pasirinkome dėl to, kad jis geriausiai tinka muziejaus erdvei* <...> – teigia Michailas Piotrovskis, Valstybinio Ermitažo muziejaus direktorius, konkurso darbų vertintojas. Vertinimo komisijos narys architektas G. Čaikauskas pažymi ne tik drąsią pastato architektūros išraišką, bet ir patogiai išspręstą eksploatacijos klausimą. Konkursą recenzavęs architektas A. Nasvytis taip pat mano, kad Z. Hadid projektas buvo pranašesnis visais aspektais: <...> *architektės konkurentų projektai buvo per daug „pašiaušti“*. <...> *Z. Hadid projekto siluetas yra minkštas, aptakus ir horizontalus. Jis – mažiausiai agresyvus aplinkai* <...> (Masilionis 2008). Šiai minčiai antrina ir A. Ambrasas: <...> *projektas organiškas, vientisas, racionalus, brandžios architektūros estetikos* <...> (Karalius 2008).

Neįsitraukdami į subjektyvius Gugenheimo muziejaus projekto Vilniuje vertinimus, turime pripažinti, kad tai iš tiesų pirmasis tokio lygio tarptautinis konkursas Lietuvoje. Užsienio architektų pritraukimas į svarbesnius Lietuvos konkursus galėtų būti teigiamas reiškinys, galintis pakylėti šių kūrybinių varžybų prestižą ir kokybę. Dažniausiai įvardinama priežastis, kodėl tai nevyksta, – lėšų trūkumas. Deja, paskutinių konkursų praktika rodo ne lėšų, bet organizacinius konkursų trūkumus.

5. Organizacinės konkursų kokybės prielaidos

Daugiausia konkurso statusas ir sėkmė nulemiama jau parengiamajame konkurso organizacijos etape. Nors mūsų architektų profesionalumo lygis jau pasiekė europietišką, tačiau to paties negalime pasakyti apie lietuviškų konkursų organizatorius. Pavyzdžiui, 2009 m. pasibaigęs ir su visais pasiruošimo darbais net keletą metų trukęs Lukiškių aikštės Vilniuje sutvarkymo konkursas eilinį kartą baigėsi be rezultatų (LAS 2009). Tarptautinis konkurso statusas būtų pritraukęs daugiau dalyvių ir idėjų, kartu būtų padidinęs galimybes pagaliau rasti visiem priimtina Lukiškių aikštės viziją. To, kad konkursas taip ir netapo tarptautinis, priežastis ne tiek lėšų trūkumas (412 tūkst. Lt siekęs konkurso prizinis fondas buvo daugiau negu pakankamas), kiek konkursų organizatorių nekompetencija, patirties sto-

ka, nesugebėjimas parengti tarptautinius reikalavimus atitinkančių konkurso sąlygų. Net ir vietinių architektų šiame konkurse dalyvavo nedaug – konkursui pateikti tik 25 darbai. Viena iš priežasčių galėtų būti konkurso sąlygose sudėti LR Viešųjų pirkimų įstatymo (2005 m. gruodžio 22 d. Nr. I-1491) saugikliai, išeliminavę iš konkurso ne tik mažesnes vietines projektavimo įmones, pavienius architektus ir skulptorius, bet ir užkirtę kelią visų Lietuvoje neatestuotų užsienio projektavimų firmų dalyvavimui.

Iki šiol abejonės kelia jau pati 2008–2009 m. Lukiškių aikštės konkurso programa ir tikslai. K. Šešelgio nuomone, visų Lukiškių aikštės projektų aprašymas ir kritinės pastabos būtų naudingos aikštės paskirčiai, turiniui galutinai nustatyti ir jos vaizdui formuoti. Nežiūrint į tai, kad jau 11 kartų buvo rengti Lukiškių aikštės sutvarkymo projektai, 6 atvejais organizuoti konkursai (Šešelgis 1997), bet naujasis konkursas pradėtas nuo „tuščio lapo“ – neatsižvelgiant į praeityje rengtų projektų klaidas ir patirtį. Anot T. Grunskio, <...> *įžvelgiamas Lukiškių aikštės ir jos aplinkos struktūros raidos potencialas, užbaigiant esamo užstatymo spragas ir formuojant naują užstatymą dabartinėje aikštės erdvėje, siekiant pagal Europos miesto aikščių formavimo tradiciją suformuoti vizualines aikštės ribas* <...> (Grunskis 2000). Tačiau panašu, kad paskutiniame konkurse buvo bandoma urbanistines problemas spręsti skulptūrinio akcento, dėl kurio būtinybės taip pat nėra visuomeninio sutarimo, rinkimais.

Konkurso organizatorių atliktą parengiamąjį darbą geriausiai atspindi jo eiga. Pavyzdžiui, Stokholmo Asplundo bibliotekos konkursui rengtasi net 4 m. Konkurso pradžioje dalyviai buvo pakviesti į konferenciją Stokholme, supažindinti su senuoju bibliotekos pastatu, socialiniu, istoriniu, urbanistiniu kontekstu, miestiečių, bibliotekos vadovų lūkesčiais, aprūpinti visa reikalinga informacija ir technine medžiaga. Anot architekto R. Paleko, buvo sudarytos visos sąlygos koncentruotis tik į kūrybą (Leitanaitė 2007c). To rezultatas – net 1170 kolektyvų dalyvių iš viso pasaulio.

Ilgą laiką Lietuvoje konkurso organizavimo kokybė buvo matuojama tik pagal prizinio fondo dydį. Paskutinį dešimtmetį konkursų premijų skaitmeninė reikšmė nuolat augo – nuo kelių šimtų ar tūkstančių 1999-aisiais iki šimtų tūkstančių 2007–2008 m. Tačiau tiesioginės konkurso kokybės priklausomybės nuo premijų sumos nepastebėta. Pvz., Lietuvos kino studijos teritorijos Vilniuje konversijos konkurso 2008 m. prizinis fondas siekė ketvirtį milijono litų, tačiau sulaukė tik 11 neišskirtinių projektų (LAS 2008b).

Sparčiai paskutinį dešimtmetį (1999–2009 m.) augęs konkursų populiarumas, parodė kad jų kiekis savaime negarantuoja aukštos architektūros kokybės. Artimiausios architektūros konkursų tobulinimo kryptys turėtų būti svarbesnių kūrybinių varžybų rango pakėlimas iki tarptautinio lygio, išsamesni tyrimai formuluojant projektavimo užduotį ir rengiant konkurso sąlygas, teisinės bazės tobulinimas. Konkursų organizavimui kontroliuoti ir konkursinių darbų kokybei įvertinti taip pat būtina profesionali architektūros kritika.

6. Konkursų kritika

Pirmajame antrosios Lietuvos nepriklausomybės dešimtmetyje (1990–1999 m.) architektūros konkursai sulaukdavo kritikos daugiausiai dėl mažo skaičiaus (Žickis 1996) ar dėl organizacinių nesklandumų (Čaikauskas 1999), o antrajame dešimtmetyje pastebima tendencija kritiškai vertinti ir pačius konkursinius projektus, dalyvių profesionalumą ar net etiką.

R. Gritėnas, rašydamas apie Pašilaičių parapišės bažnyčios konkursą (2008 m.), pažymi pastarųjų metų spaudos ypatybę didžiuoti pačiu surengtų konkursų faktu ir išsidalintais laimėjimais, sąmoningai ar nesąmoningai pamirštant konkursinių projektų architektūros originalumo ir kokybės faktorių: <...> *būtų juokinga, jei taip labai neliūdintų suvokimas, kokie apgailėtinais nesavikritiški esame mes, profesionalūs menininkai, ir likusi mums prijaucianti, mus palaikanti visuomenės dalis <...>*. Minėtas Pašilaičių parapišės bažnyčios konkursas išties kelia įvairių minčių, nes net ir neprofesionaliam, bet pakankamai išsilavinusiam

žiūrovui, ko gero, gali kilti įdomių aliuzijų, palyginus kai kuriuos projektus (12 pav.) su pasaulinio garso architekto Mario Botta darbais (13 pav.). Konkrečiais pavyzdžiais vardindamas konkursinių darbų panašumus į pasaulinio garso architektų darbus, R. Gritėnas iškelia iki šiol mažai Lietuvos architektūros kritikos eksploatuotą plagiatą: <...> *mokytis iš labiau prityrusių užsienio kolegų – vienareikšmiškai pagirtina, bet tik su sąlyga, kad laurų vainiką irgi paliksime jiems <...>* (Gritėnas 2008).

Pašilaičių parapišės bažnyčios konkursas ne vienintelis toks atvejis. Aliuzijų į užsienio architektų darbus pastebėta ir kituose pastarųjų metų kūrybinėse varžytuvėse. Pavyzdžiui, 2003 m. įvykusio SBA biurų pastato, esančio Vilniuje, konkurso pirmajame ture recenzantai pažymėjo akivaizdų vieno iš projektų (14 pav.) panašumą į neseniai įgyvendintą Burj Al Arab viešbutį Dubajuje (15 pav.) (Linartas 2003a). Deja, šie įtarinėjimai dažniausia taip ir nesulaukia oficialaus kritinio vertinimo, taip ir lieka neoficialių pokalbių, internetinių forumų ar alegorinių pašmaikštavimų profesinėje spaudoje lygmens. Logiška būtų manyti, kad tai stiprėjančios konkurencijos architektų bendruomenėje požymis. Todėl dėsninga, kad daugiausiai kaltinimų idėjų kopijavimu šioje situacijoje sulaukia konkursų lyderiai. Tokie buvo „Hansabanko“ centrinės būstinės Konstitucijos pr. Vilniuje bei „Klaipėdos naftos“ pastato konkursai (Bružas 2005, 2008).

Paskutiniame Lukiškių aikštės sutvarkymo konkurse (LAS 2009) prieita ir prie kraštutinių, kai plagiatu imta kaltinti tokia pasaulinėje monumentalistikoje plačiai išeksplatuota forma kaip obeliskas.

12 pav. Pašilaičių parapišės bažnyčios konkursas (2008 m.) – projektas, kurio numeris 708082

Fig. 12. Competition on Pašilaičiai Parish Church (2008) – project no. 708082

13 pav. San Giovanni Battista bažnyčia Mogno, Šveicarijoje (1996 m.) – archit. Mario Botta

Fig. 13. San Giovanni Battista Church in Mogno, Switzerland (1996) – arch. Mario Botta

14 pav. SBA biurų pastato Upės g./Studentų g. sankirtoje, Vilniuje, konkurso I etapas (2003 m.) – projektas, kurio numeris 171717

Fig. 14. SBA Office Building at the intersection of Upė and Studentai streets in Vilnius, competition stage I (2003) – project no. 171717

15 pav. Burj Al Arab viešbutis Dubajuje (1994–1999 m.), archit. Tom Wills-Wright

Fig. 15. Burj Al Arab Hotel in Dubai (1994–1999) – arch. Tom Wills-Wright

Pats R. Palekas savo studiją pristatančiame leidinyje PAS[s] taip komentuoja šią ir panašias situacijas: <...> reikia drąsos projektuoti „švarią“, pirmapradę formą: rizikuoja būti apkaltintas plagijavimu (pagal lietuvių kalbos žodyną – „autorystės pasisavinimu“). Juk bet kurią buvusią ar būsimą pasaulio piramidę, kupolą ar kubo formos statinį galima palyginti vieną su kitu tokiu rakursu ir tokioj šviesoje, jog bus panašu. Paprastas dvišlaitis – taip pat nesaugu. Galima prigalvoti kokių nors „mandrų“ detalių puošmenų – tuomet rizika sumažės. Piktavalis kritikas, žinoma, užmirš, kad architektūros kūrinys – ne tik fasadai, bet ir vidaus suplanavimas, erdvių sąranga, ryšys su aplinka... <...> (2007: 166).

Bet kuriuo atveju tokie neoficialūs įtarinėjimai plagijavimu nuo užsienio kolegų tapo neišvengiamu, nebūtinai pagrįstu šių laikų kūrybinių varžytuvių reiškinium. Tai tik dar kartą parodo išaugusį profesionalios architektūros kritikos ir projektų autorystės įvertinimo poreikį, kurį galime pavadinti dar viena šiuolaikinių architektūros konkursų tendencija. Tam, kad ateityje būtų išvengta piktnaudžiavimo plagiato tema atvejų, Lietuvos architektų sąjunga ir Lietuvos autorių teisų gynimo asociacijos agentūra bendromis pastangomis turėtų nustatyti aiškesnius vertinimo kriterijus šiuo klausimu.

7. Konkursas kaip pragmatinių siekių įgyvendinimo forma

Galime pastebėti, kad pastaruoju metu išaugęs kūrybinių konkursų kiekis ne visuomet rodo statytojų norą pristatyti save sukuriant aukštesnės architektūrinės kokybės pastatą, bet tampa įrankiu įgyvendinant pragmatinius savo siekius ir suteikia galimybę manipuliuoti visuomenės nuomone. Pavyzdžiui, kaip vienas iš 2003 m. SBA biurų pastato, esančio Vilniuje, konkurse nugalėjusio danų projekto privalumų, lyginant su konkurentais, buvo įvardinama ne architektūrinė išraiška, bet nauji konstrukciniai ir technologiniai sprendiniai (Linartas 2003b). Deja, stebėdami pastato įgyvendinimą turime konstatuoti, kad būtent šių sprendinių statytojai, taupydami lėšas, atsisakė pirmiausia. Pastato išorėje numatytas automatiškai valdomas, energiją taupantis fasadas pakeistas tiesiog dvigubu stiklo fasadu, o pagrindinis interjero akcentas – spirale besivyniojančiomis kolonomis per visus aukštus įrėminta atvira erdvė (atrijus), užpildyta patalpomis (Ambrasas 2008). Vadinasi, šiuo atveju SBA koncernas panaudojo konkursą ne geriausios architektūrinės pastato išraiškos paieškoms, bet tam, kad maksimaliai padidintų savo įsigyto sklypo statybinę programą, įteisindamas

kuo didesnio aukščio ir tūrio pastatų miestovaizdžio požiūriu jautrioje Neries upės išklotinėje.

Konkursas kaip nelegalių statybų įteisavimo forma (16 pav.) pasirinktas 2005 m. Vilniaus „Akropolio“ plėtros konkurse (Linartas 2005). Kitas UAB „Akropolis“ administracinio pastato Geležinio Vilko g. 2, Vilniuje, konkursas 2007 m. architektūrinėje spaudoje dėl agresyvių urbanistinių tikslų vadinamas *antrąja „Akropolio“ ekspansija* (Ambrasas 2008) ar net *privataus finansinio kapitalo ir municipaliteto sandėriu* (Samalavičius 2008b). Sveikintina, kad šiose kūrybinėse varžybose jautėsis psichologinis ir ekonominis spaudimas iš kritiškai nusiteikusių pavienių architektų ir jų kūrybinės sąjungos nepavyko. Pirmoji ir antroji vietos konkurse nebuvo skirtos.

Tendencija per konkursą įsiteisinti kuo didesnę projektavimo programą jautėsi ir kituose komercinės paskirties sklypų konkursuose. Nors pragmatiniai ar net vertelgiški investuotojų siekiai tokiais atvejais yra neigiama konkursų praktikos ypatybė, tačiau kartu turime pripažinti, kad tai kartu ir daugelio konkursų varomoji jėga. Vienas iš pagrindinių konkurso organizatorių uždavinių yra panaudoti konkurso sąlygų ir vertinimo komisijos sudėties svertus tam, kad būtų užtikrintas protingas balansas tarp viešojo ir privataus intereso atstovavimo.

Išvados

1. EXPO 2000 patirtys buvo naudingas postūmis su konkursais susijusiai teisinei bazei ir konkursų sąlygoms tobulinti. Tačiau Viešųjų pirkimų įstatymo ir kūrybinių konkursų prieštaravimai dar nėra iki galo išspręsti.
2. Konkursų kiekybinė analizė rodo bendrą konkursų kiekio (*populiarumo*), įgyvendintų objektų kiekio (*aktualumo*) ir pagal konkursinius projektus pastatytų objektų kiekio (*efektyvumo*) augimą 1999–2009 m.
3. Augant komercinių objektų lyginamajam svoriui bendrame konkursų kiekyje, nerimą kelia valstybinių ir kultūros objektų trūkumas, kuris rodo nepakankamą dėmesį iš biudžeto lėšų statomų objektų kokybei.
4. Didėjantis lietuvių architektų aktyvumas ir jų sėkmė užsienio konkursuose leidžia teigti, kad sėkmingai integruojamės į pasaulyje vykstančius architektūros procesus ir jau esame pajėgūs kurti konkurencingas architektūrinės idėjas ne tik Lietuvos, bet ir tarptautiniu mastu.
5. Išaugę konkursų priziniai fondai leidžia suteikti jiems tarptautinio lygmens statusą, tačiau kartu kelia aukštesnius reikalavimus organizatoriams, atskleidžia konkursų sąlygų spragas.
6. Sparčiai paskutinį dešimtmetį augęs kūrybinių varžybų populiarumas parodė, kad jų kiekis savaime

16 pav. „Akropolio“ plėtros Vilniuje konkursas (2005 m.) – vienas iš pateiktų projektų
Fig. 16. Competition on Akropolis extension in Vilnius (2005) – one of the submitted projects

negarantuoja aukštos architektūros kokybės, tačiau paskatino aktyvesnę visuomenės domėjimąsi šiais procesais ir netgi profesionalios lietuviškos architektūros kritikos formavimosi poreikį.

7. Kūrybinių konkursų procese padažnėjus kaltinimų plagiatu atvejų, Lietuvos architektų sąjunga ir Lietuvos autorių teisių gynimo asociacijos agentūra bendromis pastangomis turėtų nustatyti aiškesnius architektūros projektų autorystės vertinimo kriterijus.
8. Esant pragmatinių siekių įsivyravimo komerciniuose konkursuose tendencijai, būtina konkurso nuostatuose ir vertinimo komisijoje užtikrinti lygiavertį viešojo ir privataus intereso atstovavimą.

Literatūra

- Ambrašas, A. 2008. Apie 1991–2007 metų administracinių ir prekybos pastatų architektūrą Lietuvoje, *Urbanistika ir architektūra* 32(3): 139–152.
doi: 10.3846/1392-1630.2008.32.139-152
- Arquitectum. 2008. *Past professional competitions. Business center* [interaktyvus]. Lima: Arquitectum [žiūrėta 2009 05 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.arquitectum.com/index.php>>.
- Blažiūnas, G.; Balčytis, G. 2006. 15 + 15, iš *Architekto profesijos aspektai bendroje Europos erdvėje*. Vilnius.
- Bružas, A. 2005. Raktas į panoramą bankininkų rankose, *Statybų pilotas* 05/5(119): 4–6.
- Bružas, A. 2008. Juodkrantė vejasi Nidą, *Statybų pilotas* 08/1(154): 8.
- Bučas, A., et al. 1999. Toliausiai nuėjo L. Vaitys. Kas turi reprezentuoti Lietuvą: pigūs projektai ar gera architektūra, *Statybų pilotas* 99/2(16): 7.
- Buivydas, R. 2005. Lietuviškieji XX a. reprezentacinės architektūros variantai, *Kultūros barai* 05/10: 71–77.
- Butkus, T. S. 2007. Kultūrinė Vilniaus urbanistika, *Statybų pilotas* 07/7(148): 4–5.
- Butvilaitė, R.; Jankauskas, V. 2003. *Laurynas Gucevičius ir jo epocha*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla. 196 p. ISBN: 1392-0316.
- Čaikauskas, G. 1999. Konkursas – susibėgimas ar susidūrimas? *Archiforma* 99/3: 95–96.
- Gritėnas, R. 2008. Sielos šventės? Nuomonė apie postmodernią Vilniaus architektūrą, *Septynios meno dienos* 2008-03-14(739): 2–3.
- Grunskis, T. 2000. Lukiškių aikštės estetinės transformacijos problema Europos miesto aikščių tradicijos diskurse, *Urbanistika ir architektūra* XXIV(3): 119–134.
- Gučas, R. 2008. Vilniui – Gugenheimo veidą! *Literatūra ir menas* 2008-05-30(312): 6.
- Kančienė, J. 1996. Lietuvos architektų orientyrai tarpukaryje, *Archiforma* 96/1: 55–59.
- Karalius, A. 2000. Hanoverio herojai vėl skriaudžiami, *Statybų pilotas* 02/6(20): 2.
- Karalius, A. 2008. Gugis ir skafandras, *Statybų pilotas* 08/4(157): 4–7.
- LAS. 2004. *ACE* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos architektų sąjunga [žiūrėta 2009 05 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.architektusajunga.lt/LT.php?content=page&Id=509>>.
- LAS. 2005. *Konkursai*. Archyvas [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos architektų sąjunga [žiūrėta 2008 12 05]. Prieiga per internetą: <<http://www.architektusajunga.lt/LT.php?content=page&Id=426>>.
- LAS. 2008a. *Konkursą Keiloje (Estija) laimėjo jauni Lietuvos architektai* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos architektų sąjunga [žiūrėta 2009 04 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.architektusajunga.lt/LT.php?content=news&Id=69>>.
- LAS. 2008b. *Lietuvos kino studijos konkursas* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos architektų sąjunga [žiūrėta 2009 04 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.architektusajunga.lt/LT.php?content=page&Id=524>>.
- LAS. 2009. *Lukiškių aikštės Vilniuje sutvarkymo architektūrinis konkursas* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos architektų sąjunga [žiūrėta 2009 04 06]. Prieiga per internetą: <<http://www.architektusajunga.lt/LT.php?content=page&Id=587>>.
- Leitanaitė, R. 2007a. Išvažiuojamieji benefisai, *Statybų pilotas* 07/12(153): 8–9.
- Leitanaitė, R. 2007b. Pirmasis tritaškis išvykoje, *Statybų pilotas* 07/4(145): 8.
- Leitanaitė, R. 2007c. Saldi architektūros lygos bronza, *Statybų pilotas* 07/12(153): 4–5.
- Lietuvos Respublikos Viešojo pirkimo įstatymas. 1996 m. rugpjūčio 13 d. Nr. I-1491 (*Žin.*, 1996 09 06, Nr. 84-2000).
- Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymas. 2005 m. gruodžio 22 d. Nr. I-1491 (*Žin.*, 1996, Nr. 84-2000).
- Lietuvos Respublikos Viešųjų pirkimų įstatymo ir Viešųjų pirkimų įstatymo pakeitimo įstatymas. 2003 m. gruodžio 16 d. Nr. IX-1894 (*Žin.*, 2003, Nr. 123-5579, str. 1.2).
- Linartas, D. 2003a. Kas geriau: stovintis ar gulintis? *Statybų pilotas* 9(98): 4–5.
- Linartas, D. 2003b. Technologiškas danų nokautas, *Statybų pilotas* 03/12(102): 4–5.
- Linartas, D. 2005. Urbanistinė „Diedovščina“, *Statybų pilotas* 05/2(116): 4–6.
- Linartas, D. 2007. Architektūros konkursų ir Valstybės architektūros politikos sąveika, iš *K. Šešelgio skaitymai 2007*. Rokiškis, 2007 m. balandžio 26–27 d. Vilnius: Technika, 93–99.
- Lukšionytė-Tolvaišienė, N. 2002. *Antanas Vivulskis: 1877–1919: tradicijų ir modernumo dermė*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla. 163 p. ISBN 9986571790.
- Mačiulis, A. 2002. *Lietuvos architektai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, Lietuvos architektų sąjunga. 647 p. ISBN 9986571839.
- Masilionis, R. 2008. Istorinė galimybė Vilniui, *Statyba ir architektūra* 08/05: 36–43.
- McDonough, W. 1996. The Hannover Principles, in *Theorising a new agenda for architecture*. New York. 409 p.

- PAS[s]. 2007. Vilnius: UAB Logotipas. 176 p. ISBN 978-5-415-02001-0.
- Samalavičius, A. 2008a. Guggenheimo-Ermitažo (m)isterija, *Kultūros barai* 08/05: 2–5.
- Samalavičius, A. 2008b. Urbanistinės erdvės ir „bakalėjų“ kultūra, *Kultūros barai* 08/4: 2–5.
- Spreiregen, P. D. 1979. *Design competitions*. New York: McGraw-Hill. 310 p. ISBN 0070603812.
- Šešelgis, K. 1997. Vilniaus Lukiškių aikštės formavimo projektai, *Urbanistika ir architektūra* 2(24): 32–53.
- Štelbienė, A.; Palekienė, A. 1999. Lietuvos reprezentavimas. Parodos EXPO 2000 Lietuvos paviljono apžvalga, *Statybų pilotas* 99/1(15): 2–3, 10–11.
- Vaitys, L. 1999. Įvyko blogiausia. Konkursas EXPO 2000 paviljonui suprojektuoti – anuliuotas, *Statybų pilotas* 99/7(21): 10.
- Vaitys, L. 2007. *Saulius Šarkinas. Architektas*. Vilnius: Dailininkų sąjungos leidykla „Artseria“. 112 p.
- Zuokas, A. 2008. *Muziejus bus* [interaktyvus] [žiūrėta 2009 05 12]. Prieiga per internetą: <<http://www.zuokas.lt/2008/06/11/muziejus-bus/>>.
- Žickis, A. 1996. Architektūros projektų konkursai, *Archiforma* 96/2: 86–88.

DARIUS LINARTAS

Master, doctoral student (2007), Dept of Fundamentals and Theory of Architecture; lecturer, Dept of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University (VGTU), Pylimo g. 26/Trakų g. 1, LT-01132 Vilnius, Lithuania. E-mail: darlinas@gmail.com

Master of Architecture, VGTU, 1997. Membership: member of Lithuanian Union of Architects (1999). Publications: author of tens of publications in professional press. Projects: author or co-author of 21 realization of architectural design. Teaching: architectural graphics (1997–2007), architectural design (2007). Research interests: theory and practice of architecture.

TENDENCIES OF LITHUANIAN ARCHITECTURAL COMPETITIONS IN 1999–2009

D. Linartas

Abstract. Over the recent decade, the number of architectural competitions organised in Lithuania has been continuously growing. Analysis and inventory of the competitions reveal the essential features of the period, qualitative and dynamic changes in this field, and at the same time may be useful for improvement of the competition organisation system in the nearest future. The paper deals with the legislation changes that influence the competitions as well as introduces quantitative and typological analysis of the competitions of 1999–2009 comparing it with that of other periods. Achievements of the Lithuanian architects at international competitions, participation of foreign architects at creative contests of Lithuania are described. New manifestations of architectural criticism of competitions, the theme of plagiarism, gaps in competition organization, “commercialization”, the tendency of strengthening pragmatic ambitions are described.

Keywords: architectural competition, development of creative contests, public procurement law, internationality, pragmatic ambitions, plagiarism, authorship, criticism, public interest.